

TASVIRIY SAN'ATNING INSON ESTETIK DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI

SAYRAMXON XO'JAYEVA MAKSUDOVNA

Toshkent Amaliy fanlar universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tasviriy san'atning inson estetik dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. San'atning ta'limiy, tarbiyaviy va estetik ahamiyati yoritilib, uning inson tafakkuri, didi va ruhiy olamini shakllantirishdagi ta'siri ochib beriladi. Maqolada bolalikdan boshlab tasviriy san'atga qiziqishni rivojlantirish, rang va shakllar orqali fikrni ifodalash, san'at asarlari orqali dunyoni anglash va baholash ko'nikmalarini shakllantirish masalalari amaliy misollar bilan asoslab berilgan. Shuningdek, estetik tarbiya jarayonida tasviriy san'atning ta'siri haqida innovatsion metodlar asosida yondashuvlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *tasviriy san'at, estetik tarbiya, san'at asarlari, estetik dunyoqarash, ranglar tili, estetik did, ijodiy tafakkur, san'at ta'limi, bolalar tasviriy ijodi, ruhiy rivojlanish*

KIRISH

Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, qadim zamonlardan beri jamiyat hayotida muhim o'rin egallab kelmoqda. San'at inson qalbiga ta'sir etuvchi qudratli vosita sifatida nafaqat go'zallikni anglashga, balki estetik did, ijodiy tafakkur va hissiy dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tasviriy san'at orqali inson tabiat va jamiyatdagi go'zallikni idrok etadi, o'z fikrini rang, chiziq va shakllar vositasida ifodalashni o'rganadi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida tasviriy san'atning ahamiyati yanada ortib bormoqda, chunki u bolalarda nafaqat tasviriy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki estetik his-tuyg'ularni tarbiyalaydi, ongli qarashlarni shakllantiradi va dunyoni

badiiy idrok etishga yordam beradi. Ushbu maqolada tasviriyy san'atning estetik dunyoqarashni shakllantirishdagi o'rni, uning shaxs rivojidagi ahamiyati va amaliy jihatlari atroflicha yoritiladi.

ASOSIY QISM

Tasviriyy san'at inson ruhiy olamining oynasi hisoblanadi. U orqali shaxs go'zallikni angelaydi, uni baholaydi va ijod orqali o'z dunyoqarashini ifodalaydi. Estetik dunyoqarash esa insonning har bir sohadagi qarashlari, fikrlash uslubi va qaror qabul qilish madaniyatida aks etadi. Ayniqsa, yosh avlodda bu qarashni shakllantirish uchun tasviriyy san'at muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida bolalarga oddiy rasm chizish topshirig'i berilsa, bu faqat texnik mashq emas, balki ularning ichki his-tuyg'ularini, dunyoni qanday ko'rayotganini ifodalash imkonidir. Masalan, bolaga "baxtli kuningni chiz" deyish orqali uning estetik idroki, obrazli tafakkuri va individual hissiyoti namoyon bo'ladi. Bu orqali o'qituvchi bolaning dunyoni qanday idrok qilayotganini angelaydi va uni ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

Tasviriyy san'at darslarida tabiat manzaralarini rasmga olish orqali o'quvchilarda atrof-muhitga nisbatan mehr va estetik munosabat shakllanadi.

Bunday mashg'ulotlar davomida bolalar daraxtlar shakli, ranglarning uyg'unligi, yorug'lik va soyani kuzatish orqali tabiat go'zalligini qadrlay boshlaydi. Bu esa ularning didini o'stiradi va estetik dunyoqarashini boyitadi.

Shuningdek, mashhur san'at asarlarini tahlil qilish orqali o'quvchilarda san'atga nisbatan tahliliy va obrazli fikrlash shakllanadi. O'qituvchi biror kartinani ko'rsatib, o'quvchidan uning mazmunini o'ylab topishini so'rsa, bu nafaqat ijodkorlikni, balki ichki hissiyotni ham uyg'otadi. Har bir bola o'ziga xos fikr bildiradi, bu esa ularning dunyoqarashi har xil va boy ekanligini isbotlaydi.

Ranglar bilan ishlash estetik didning asosiy omillaridan biridir. Darsda turli ranglarni birlashtirish, ularning hissiy ta'sirini tushunish, biror hissiyotni rasm orqali yetkazish mashqlari orqali bolalar estetik sezgirlikni rivojlantiradilar. Masalan, quvonch, g'am, xavotir kabi his-tuyg'ularni rasm orqali ifodalashga

urinish ularning ichki olamini badiiy shaklda ochishga xizmat qiladi.

Tasviriy san'atda ijodiy topshiriqlar berish, masalan, "kelajak shahrini tasvirla" yoki "orzu bog'ingni chiz" kabi mashqlar orqali bolalarda fantaziya, did, va hissiy teranlik rivojlanadi. Bunday mashg'ulotlar natijasida o'quvchilar nafaqat chizishni o'rganadilar, balki dunyoni boshqacha ko'rishga, his qilishga va badiiy tasvirlashga o'rganadilar.

Estetik tarbiya jarayonida san'at faqat vosita emas, balki ko'zgudir. Tasviriy san'at darslari orqali o'quvchilar o'z ichki dunyosini anglaydilar, go'zallikka intilishadi, noziklik, nafislik, ohangdorlik kabi tushunchalarni hayotda qo'llashga harakat qiladilar. Bu esa jamiyatda ma'naviy yetuk, estetik qarashga ega avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Quyida "Tasviriy san'atning inson estetik dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni" mavzusiga yuqorida aytilgan fikrlardan boshqacha tarzda tuzilgan kreativ amaliy misollar jadvalda taqdim etiladi. Har bir misol faqat amaliy yondashuv asosida yoritilgan:

Amaliy holat	Kreativ amaliy misol
O'quvchilarning ranglar haqidagi tasavvuri cheklangan	Har bir o'quvchiga biror tuyg'uni tanlash va uni faqat ranglar orqali ifodalash topshirig'i beriladi (masalan, sog'inchni qanday rangda tasvirlaysan?)
Bolalar estetik didini rivojlantirishda qiynaladi	Sinfda har hafta "San'at guvohi bo'lish" burchagi yaratiladi va har bir o'quvchi o'zining chizgan rasmiga tushuntirish berib, estetik hissiyotini izohlaydi
O'quvchilar bir xil rasmlar chizishga odatlangan	"Tasavvurli ertak" mashg'uloti o'tkazilib, o'quvchilarga ertak o'qib beriladi va ularning uni qanday tasavvur qilganiga asoslanib rasm chizishlari so'raladi
O'quvchilarning	"Bo'sh qog'oz" usuli orqali ularga hech qanday

Amaliy holat	Kreativ amaliy misol
ijodkorligi rivojlanmagan	ko'rsatmasiz faqat qog'oz va bo'yoqlar beriladi, o'quvchi o'z dunyosini mustaqil ifodalaydi
Tabiiy go'zallikni qadrlash hissi zaif	O'quvchilarni tabiat qo'yniga olib chiqib, bevosita kuzatuv asosida daraxt, osmon, gul yoki suv manzarasini rasmga olish topshirig'i beriladi
Bolalarda tafakkur va his uyg'un emas	"Hissiyot kartinalari" mashg'uloti o'tkaziladi: turli rasm asarlari ko'rsatiladi va har bir bola o'zida qanday tuyg'u uyg'otganini so'z bilan ifodalaydi

XULOSA

Tasviriy san'at insonning ichki olami, his-tuyg'ulari va dunyoni idrok etish qobiliyatini estetik shaklda namoyon etuvchi muhim vositadir. Bu san'at turi orqali shaxs go'zallikni anglaydi, badiiy didi shakllanadi va hayotga nozik qarash bilan yondasha boshlaydi. Ayniqsa, yosh avlod ongida estetik qarashlarni rivojlantirishda tasviriy san'at darslarining o'rni beqiyosdir.

Amaliy mashg'ulotlar, ijodiy topshiriqlar, ranglar va obrazlar bilan ishlash orqali o'quvchilar nafaqat rasm chizishni, balki o'z fikri, hissiyoti va orzularini tasvir orqali ifodalashni o'rganadilar. Bu esa ularning tafakkuri, estetik didi va hissiy sezgirligini rivojlantiradi. Shuningdek, san'at asarlarini tahlil qilish, tabiat manzaralarini kuzatib tasvirlash, ranglar vositasida tuyg'ularni ifodalash kabi yondashuvlar bolalarda estetik dunyoqarashni shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'at insonni nafaqat san'atkorlikka, balki go'zallikni ko'ra olish, qadrlay olish va uni ifodalash madaniyatiga o'rgatadi. Bu esa har qanday jamiyatda barkamol, estetik saviyaga ega, ijodkor va madaniyatli avlodni voyaga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jo'raqulov M. – Tasviriy san'at asoslari, Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Mirzaahmedov H. – Estetik tarbiya va san'at, Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Karimova S. – Badiiy ijod va maktab ta'limi, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
4. To'xtayev A. – San'atshunoslik asoslari, Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi – Tasviriy san'at darslari uchun metodik qo'llanma, Toshkent, 2022.